

LBRIS

We know
books

DARON ACEMOGLU   JAMES A. ROBINSON

DE CE EȘUEAZĂ NAȚIUNILE

**ORIGINILE PUTERII,
ALE PROSPERITĂȚII
ȘI ALE SĂRĂCIEI**

Traducere din limba engleză
ANCA SIMITOPOL

LITERA
București

Why Nations Fail
The Origins of Power, Prosperity, and Poverty
Daron Acemoglu și James A. Robinson

Copyright © 2012 Daron Acemoglu și James A. Robinson

Editura Litera
tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19
e-mail: contact@litera.ro
www.litera.ro

De ce eșuează națiunile
Originile puterii, ale prosperității și ale sărăciei
Daron Acemoglu și James A. Robinson

Copyright © 2024 Grup Media Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Traducere din limba engleză:
Anca Simitopol

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactori: Georgiana Harghel, Ștefania Mihalache
Corector: Georgiana Enache
Copertă: Flori Zahiu-Popescu
Tehnoredactare și prepress: Bogdan Mitea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ACEMOGLU, DARON ȘI ROBINSON, JAMES A.

De ce eșuează națiunile : originile puterii, ale prosperității
și ale sărăciei / Daron Acemoglu, James A. Robinson ;
trad. din lb. engleză de Anca Simitopol. – București : Litera, 2024

ISBN 978-630-342-434-7

I. Robinson, James A.

II. Simitopol, Anca (trad.)

330

CUPRINS

Prefață	9
<i>De ce au ocupat egiptenii Piața Tahrir ca să îl dea jos pe Hosni Mubarak și ce semnificație are acest lucru pentru înțelegerea noastră asupra cauzelor prosperității și ale sărăciei</i>	
Capitolul 1	15
Atât de aproape și, totuși, atât de departe	
<i>Nogales, Arizona, și Nogales, Sonora, au aceeași populație, aceeași cultură și geografie. De ce una este bogată și cealaltă săracă?</i>	
Capitolul 2	57
Teorii care nu funcționează	
<i>Țările sărace sunt sărace nu din cauza geografiei sau a culturii lor, nici pentru că aceia care le conduc nu știu ce politici îi vor îmbogăți pe cetățenii lor</i>	
Capitolul 3	84
Generarea prosperității și a sărăciei	
<i>Despre modul în care prosperitatea și sărăcia sunt determinate de stimulentele create de instituții și cum politica decide ce instituții are o națiune</i>	
Capitolul 4	113
Diferențe mici și perioade critice: importanța istoriei	
<i>Despre cum se schimbă instituțiile în urma conflictului politic și despre modul în care trecutul modelează prezentul</i>	
Capitolul 5	143
„Eu am văzut viitorul și funcționează“:	
creșterea în cadrul instituțiilor extractive	
<i>Ce au avut în comun Stalin, regele Shyaam, Revoluția neolitică și orașele-stat maișe și cum explică acest lucru faptul că creșterea economică actuală a Chinei nu poate să dureze</i>	

Capitolul 6	174
-------------------	-----

Pe drumuri diferite

Cum evoluează instituțiile în timp, îndepărtându-se deseori în direcții diferite

Capitolul 7	207
-------------------	-----

Punctul de cotitură

Cum a schimbat o revoluție politică din 1688 instituțiile din Anglia și cum a condus aceasta la Revoluția Industrială

Capitolul 8	241
-------------------	-----

Nu pe teritoriul nostru: bariere în calea dezvoltării

De ce s-au opus Revoluției Industriale factorii de decizie politică ai multor națiuni

Capitolul 9	276
-------------------	-----

În sens invers dezvoltării

Cum a sărăcit colonialismul european zone întinse din lume

Capitolul 10	307
--------------------	-----

Răspândirea prosperității

Cum unele zone ale lumii au urmat traiectorii către prosperitate diferite de cea a Marii Britanii

Capitolul 11	337
--------------------	-----

Cercul virtuos

Despre modul în care instituțiile care încurajează prosperitatea creează feedbackuri pozitive ce împiedică eforturile elitelor de a le submina

Capitolul 12	373
--------------------	-----

Cercul vicios

Felul în care instituțiile generatoare de sărăcie dănuie și produc feedbackuri negative

Capitolul 13	409
--------------------	-----

De ce eșuează națiunile astăzi

Instituții, instituții, instituții

Capitolul 14	448
--------------------	-----

Spargerea tiparelor

Despre modul în care câteva țări și-au schimbat traiectoria economică schimbându-și instituțiile

Capitolul 15	474
--------------------	-----

Înțelegerea prosperității și a sărăciei

Lumea ar fi putut fi altfel și cum înțelegerea acestui fapt poate explica de ce majoritatea încercărilor de combatere a sărăciei au eșuat

Mulțumiri.....	515
----------------	-----

Eseu bibliografic și surse.....	517
---------------------------------	-----

Bibliografie.....	539
-------------------	-----

Indice	563
--------------	-----

CAPITOLUL 1

ATÂT DE APROAPE ȘI, TOTUȘI, ATÂT DE DEPARTE

ECONOMIA FLUVIULUI RIO GRANDE

Orașul Nogales este împărțit în două de un gard. Dacă stai lângă gard și privești înspre nord, vezi Nogales, Arizona, situat în districtul Santa Cruz. Venitul unei gospodării medii de acolo este în jur de 30 000 de dolari pe an. Cei mai mulți adolescenți merg la școală, iar majoritatea adulților au absolvit liceul. În ciuda tuturor argumentelor referitoare la cât de deficient este sistemul de sănătate al SUA, populația este relativ sănătoasă, cu o speranță de viață ridicată, conform standardelor globale. Mulți dintre locuitori au peste 65 de ani și au acces la sistemul Medicare. Este doar unul dintre multele servicii oferite de guvern, pe care cei mai mulți le iau drept sigure, precum electricitatea, telefonica, un sistem de canalizare, sănătatea publică, o rețea de drumuri care fac legătura cu alte orașe din zonă și cu restul Statelor Unite și, nu în ultimul rând, legea și ordinea. Oamenii din Nogales, Arizona, își pot vedea de treburile lor zilnice fără să se teamă pentru viața sau pentru siguranța lor și fără să le fie mereu frică de furturi, exproprieri sau de alte lucruri care le-ar putea pune în pericol investițiile în afaceri și în case. La fel de important, locuitorii din Nogales, Arizona, iau drept sigur faptul că, în ciuda ineficienței și a corupției ocazionale, guvernul îi reprezintă. Pot vota ca să își înlocuiască primarul, membrii Congresului și senatorii; votează la alegerile prezidențiale care decid cine le va conduce țara. Democrația le este a doua natură.

Viața la sud de gard, la câțiva metri distanță, este destul de diferită. Deși locuitorii din Nogales, Sonora, trăiesc într-o parte relativ prosperă a Mexicului, venitul unei gospodării medii este

aproximativ o treime din cel al unei gospodării medii din Nogales, Arizona. Cei mai mulți adulți din Nogales, Sonora, nu au o diplomă de liceu și mulți adolescenți nu merg la școală. Mamele trebuie să își facă griji în privința gradului ridicat al mortalității infantile. Condițiile proaste oferite de sistemul de sănătate publică înseamnă că nu este deloc surprinzător faptul că locuitorii din Nogales, Sonora, nu trăiesc la fel de mult ca vecinii lor din nord. De asemenea, nu au acces la multe servicii publice. Drumurile sunt proaste la sud de gard. Legea și ordinea se află într-o stare și mai proastă. Rata criminalității este ridicată, iar deschiderea unei afaceri reprezintă o activitate riscantă. Nu doar că riști să fi jefuit, dar însuși faptul de a obține toate autorizațiile și de a da mită nu este deloc un demers ușor. Locuitorii din Nogales, Sonora, suportă corupția și stupiditatea politicienilor în fiecare zi.

Spre deosebire de vecinii lor din nord, pentru ei democrația este o experiență foarte recentă. Până la reformele politice din 2000, Nogales, Sonora, ca și restul Mexicului, se afla sub controlul corupt al Partidului Revoluționar Instituțional, sau Partido Revolucionario Institucional (PRI).

Cum este posibil ca două jumătăți ale practic aceluiași oraș să fie atât de diferite? Nu există diferențe în ceea ce privește geografia, clima sau tipurile de boli răspândite în zonă, fiindcă nimic nu restricționează trecerea microbilor din Statele Unite în Mexic și invers. Desigur, starea de sănătate este foarte diferită, dar acest lucru nu are nimic de-a face cu un mediu propice pentru boli, ci cu faptul că oamenii de la sud de gard au condiții de igienă inferioare și nu beneficiază de un sistem de sănătate decent.

Dar poate că locuitorii sunt foarte diferiți. Să fie oare faptul că rezidenții din Nogales, Arizona, sunt urmașii emigranților europeni, pe când cei din sud sunt descendenții aztecilor? Nu este deloc așa. Originile oamenilor care locuiesc de ambele părți ale gardului sunt destul de similare. După ce Mexicul a devenit independent de Spania, în 1821, zona din jurul „Los dos Nogales” a făcut parte din statul mexican Vieja California și așa a rămas chiar și în urma Războiului mexicano-american din 1846–1848. Într-adevăr, abia în urma Achiziției Gadsden, din 1853, granița

SUA s-a extins în acea zonă. Locotenentul N. Michler a fost cel care a observat, în timp ce inspecta granița, existența „micii și frumoasei văi din Los Nogales”. Aici, de fiecare parte a graniței, s-au ridicat cele două orașe. Locuitorii din Nogales, Arizona, și din Nogales, Sonora, au strămoși comuni, savurează aceeași mâncare și aceeași muzică și, ne-am aventurat să spunem, au aceeași „cultură”.

Desigur, există o explicație foarte simplă și evidentă pentru diferențele dintre cele două jumătăți ale Nogalesului, pe care, probabil, că ați ghicit-o deja: însăși granița care desparte cele două jumătăți. Nogales, Arizona, se află în Statele Unite. Locuitorii săi au acces la instituțiile economice ale Statelor Unite, care le dau posibilitatea să își aleagă liber ocupațiile, să beneficieze de școlarizare și să dobândească anumite competențe, și îi încurajează pe angajatori să investească în cea mai bună tehnologie, rezultatul fiind salarii mai mari pentru ei. Au, de asemenea, acces la instituții politice care le permit să participe la procesul democratic, să își aleagă reprezentanții și să îi înlocuiască dacă aceștia din urmă nu se poartă cum trebuie. În consecință, politicienii oferă serviciile de bază (de la sănătate publică, până la drumuri și la lege și ordine) pe care cetățenii le cer. Cei din Nogales, Sonora, nu sunt la fel de norocoși. Ei trăiesc într-o lume diferită, modelată de instituții diferite. Aceste instituții diferite creează stimulente cu totul diferite pentru locuitorii celor două orașe Nogales, ca și pentru antreprenorii și oamenii de afaceri dornici să investească acolo. Aceste stimulente, generate de către instituțiile diferite ale celor două orașe Nogales și ale țărilor în care se află acestea, reprezintă motivul principal al diferențelor în ceea ce privește prosperitatea economică de o parte și de cealaltă a gardului.

De ce instituțiile Statelor Unite duc la succes economic cu mult mai remarcabil decât cele din Mexic sau, la drept vorbind, decât cele din restul Americii Latine? Răspunsul la această întrebare se află în modul în care aceste societăți diferite s-au format, în perioada colonială timpurie. Atunci s-a produs o separare instituțională care are efecte până în ziua de azi. Pentru a înțelege această separare trebuie să începem de la fondarea coloniilor din America de Nord și din America Latină.

La începutul anului 1516, navigatorul spaniol Juan Díaz de Solís a ajuns cu vasul într-un estuar larg, de pe coasta estică a Americii de Sud. Înaintând cu greu spre țarm, de Solís a revendicat teritoriul în numele Spaniei, numind fluviul Rio de la Plata, „fluviul de argint”, deoarece localnicii aveau argint. Băștinașii de pe fiecare parte a estuarului – Charrúas, unde este acum Uruguayul, și Querandí, din șesurile care aveau să fie cunoscute sub denumirea de pampas în Argentina modernă – i-au privit pe nou-veniți cu ostilitate. Acești băștinași erau vânători și culegători, erau organizați în grupuri mici, fără a avea autorități politice puternic centralizate. Într-adevăr, un asemenea grup din rândurile populației Charrúas l-a omorât pe de Solís în bătaie, în timp ce explora noile domenii pe care încercase să le ocupe pentru Spania.

În 1534, spaniolii, încă optimiști, au trimis o primă delegație de coloniști, sub conducerea lui Pedro de Mendoza. Aceștia au ridicat, în același an, un oraș pe locul unde se află Buenos Aires. Ar fi trebuit să fie un loc ideal pentru europeni. Buenos Aires, care înseamnă literal „aere bune”, avea o climă temperată, ospitalieră. Cu toate acestea, prima ședere a spaniolilor acolo a fost de scurtă durată. Ei nu căutau „aere bune”, ci resurse pe care să le extragă și forță de muncă pe care să o folosească. Populațiile Charrúas și Querandí nu au fost, în nici un caz, amabile. Au refuzat să ofere mâncare spaniolilor și au refuzat să muncească atunci când au fost prinși. Au atacat noua colonie cu arcuri și săgeți. Spaniolii au flămânzit, întrucât nu anticipaseră că aveau să fie nevoiți să își găsească singuri de mâncare. Buenos Aires nu era ceea ce visaseră ei. Băștinașii nu puteau fi forțați să muncească. Zona nu avea nici argint, nici aur pe care să le exploateze, iar argintul pe care îl găsisse de Solís fusese adus, de fapt, tocmai din statul Inca din Anzi, aflat departe în vest.

În încercarea lor de a supraviețui, spaniolii au început să trimită expediții pentru a găsi un loc nou, care să ofere bogății mai multe și populații care să fie mai ușor de luat în stăpânire. În 1537, una dintre aceste expediții, sub conducerea lui Juan de Ayolas,

a avansat pe fluviul Paraná, căutând o cale de acces către incași. Pe drum, a intrat în contact cu Guaraní, o populație sedentară, cu o economie agrară bazată pe cultivarea porumbului și a maniocului. De Ayolas și-a dat imediat seama că Guaraní erau cu totul altceva decât Charrúas și Querandí. În urma unui scurt conflict, spaniolii au înfrânt rezistența populației Guaraní și au întemeiat un oraș, Nuestra Señora de Santa María de la Asunción, care a devenit capitala Paraguayului de astăzi. Conchistadorii s-au căsătorit cu prințesele Guaraní și au întemeiat repede noua aristocrație. Au adaptat sistemele existente ale populației Guaraní, privitoare la munca forțată și la tribut, plasându-se ei înșiși la conducere. Acesta era tipul de colonie pe care voiau să o întemeieze și, în patru ani, Buenos Aires a fost abandonat deoarece toți spaniolii care se așezaseră acolo s-au mutat în noul oraș.

Buenos Aires, „Parisul Americii de Sud”, un oraș cu bulevarde largi în stil european, susținut de marea bogăție agricolă a pampasului, nu a fost reîntemeiat decât în 1580. Abandonarea orașului Buenos Aires și cucerirea populației Guaraní ilustrează logica colonizării europene a Americii. Primii coloniști spanioli și, așa cum vom vedea, cei englezi nu erau interesați să lucreze ei înșiși pământul; voiau ca alții să facă asta pentru ei și voiau bogății, aur și argint, pe care să le jefuiască.

DIN CAJAMARCA...

Expedițiile lui de Solís, de Mendoza și de Ayolas au venit pe urmele unora mai faimoase, care arătaseră interes pentru una dintre insulele arhipelagului Bahamas, zărită de Cristofor Columb, pe 12 octombrie 1492. Expansiunea și colonizarea spaniolă a Americii a început, în mod serios, odată cu invadarea Mexicului de către Hernán Cortés, în 1519, cu expediția lui Francisco Pizarro în Perú, un deceniu și jumătate mai târziu, și cu expediția lui Pedro de Mendoza pe Río de la Plata, la doar doi ani după aceea. În secolul următor, Spania a cucerit și a colonizat cea mai mare parte din centrul, vestul și sudul Americii de Sud, în timp ce Portugalia își revendica drepturile asupra Braziliei aflate la est.

Strategia de colonizare spaniolă a fost cât se poate de eficientă. Perfecționată inițial de Cortés în Mexic, aceasta a avut la bază concluzia că cel mai bun mod de învingere a opoziției era prinderea căpeteniei băștinașilor. Această strategie a permis spaniolilor să revendice bogăția acumulată a căpeteniei și să constrângă popoarele indigene să le plătească tribut și să le furnizeze hrană. Următorul pas a fost acela de a se erija în noua elită a societății indigene și de a prelua controlul asupra metodelor existente de impunere, de plată a tributului și, în special, de muncă forțată.

Când Cortés și oamenii lui au ajuns în marea capitală aztecă, orașul Tenochtitlan, pe 8 noiembrie 1519, aceștia au fost întâmpinați de către Montezuma, împăratul aztec, care decisese, în ciuda numeroaselor intervenții ale consilierilor săi, să îi întâmpine pe spanioli pașnic. Ceea ce a urmat este descris în relatările compilate după 1545, de către călugărul franciscan Bernardino de Sahagún, în faimosul său *Codice Florentin*.

[De] îndată ei [spaniolii] l-au luat prizonier pe Montezuma ... apoi toate armele de foc au tras... Frica domnea. Era ca și cum toată lumea înțepenise de frică. Chiar înainte de a se fi întunecat, era teroare, era uimire, era neliniște, poporul era năucit.

Și, când s-a crăpat de ziuă, imediat după aceea au fost scoase toate lucrurile pe care ei [spaniolii] le-au cerut: tortilla albe, curcani fripți, ouă, apă proaspătă, lemne, lemne de foc, cărbune de lemn... Toate lucrurile pe care le poruncise Montezuma.

Și când spaniolii s-au așezat bine, imediat după aceea, l-au întrebă pe Montezuma de comoara întregului oraș... căutau, cu mult zel, aur. Și după aceea Montezuma a plecat în fruntea spaniolilor. Ei au mers în jurul lui... ținându-l fiecare, apucându-l fiecare.

Și când au ajuns la depozit, un loc numit Teocalco, imediat după aceea, au scos toate lucrurile strălucitoare: coroana pentru cap din pene de pasăre quetzal, instrumentele, scuturile, discurile aurii... ornamentele pentru nas din aur, brățările de picior din aur, brățările de mână din aur, legăturile de cap aurii.

După care a fost separat aurul... imediat au aprins și au dat foc... la toate lucrurile de preț. Toate au ars. Iar, din aur, spaniolii

au făcut grămezi separate. Și spaniolii mergeau peste tot... Au luat tot, tot ce vedeau și li se părea bun.

După care s-au dus la depozitul personal al lui Montezuma... la locul numit Totocalco... au scos proprietatea lui [a lui Montezuma] personală... numai lucruri de preț: colierele cu pandantive, brățările de brațe cu ciucuri din pene de pasăre quetzal, brățările de brațe din aur, brățările subțiri, brățările din aur cu scoici... și diadema din turcoaze, simbolul conducătorului. Ei au luat tot.

Cucerirea militară a aztecilor s-a încheiat până în 1521. Cortés, în calitatea sa de guvernator al provinciei Noua Spanie, a început apoi să împartă cea mai prețioasă resursă, populația indigenă, prin intermediul instituției numite *encomienda*. *Encomienda* apăruse pentru prima dată în Spania secolului al XV-lea, ca parte din recucerirea sudului țării de sub dominația maurilor, arabi care se stabiliseră aici în și după secolul al VIII-lea. În Lumea Nouă, aceasta a luat o formă mult mai pernicioasă: era un drept de exploatare a populațiilor indigene oferit unui spaniol, cunoscut ca *encomendero*. Populațiile indigene erau obligate să îi ofere acestui *encomendero* tribut și ore de muncă, iar *encomendero* era însărcinat să le ofere, în schimb, convertirea la creștinism.

Se păstrează o relatare timpurie elocventă a activităților instituției *encomienda*, făcută de Bartolomeu de las Casas, un călugăr dominican care a formulat prima și una dintre cele mai devastatoare critici la adresa sistemului colonial spaniol. De las Casas a ajuns pe insula spaniolă Hispaniola în 1502, cu o flotă de corăbii condusă de către noul guvernator, Nicolás de Ovando. El se declara din ce în ce mai decepționat și mai tulburat de tratamentul nemilos și exploatare aplicat popoarelor indigene, la care era martor în fiecare zi. În 1513, a participat, în calitate de preot, la misiunea spaniolă de cucerire a Cubei, acordându-i-se chiar o *encomienda* pentru serviciul lui. Dar a renunțat la acest drept de exploatare și a început o campanie îndelungată de reformare a instituțiilor coloniale spaniole. Eforturile sale au culminat cu volumul *Scurtă*

relatare despre distrugerea Indiilor, carte scrisă în 1542, un atac nimicitor la adresa barbariei conducerii spaniole. El spune următoarele despre *encomienda*, vorbind despre Nicaragua:

Fiecare dintre coloniști și-a luat în primire reședința din orașul unde era repartizat (sau care îi era oferit prin *encomienda*, potrivit procedurii legale), a pus locuitorii să muncească pentru el, le-a furat alimentele și așa insuficiente și a luat în stăpânire pământurile deținute și lucrurile de băștinași și pe care ei își cultivau, în mod tradițional, produsele agricole. Colonistul trata întreaga populație băștinașă – demnitari, bătrâni, femeii și copii – ca pe membri ai gospodăriei sale și, ca atare, îi pune să trudească zi și noapte pentru propriile interese, fără să le acorde vreun timp de odihnă.

De las Casas expune întreaga strategie spaniolă în acțiune pentru cucerirea Noii Granade, Columbia modernă:

Pentru a-și atinge scopul pe termen lung, acela de a acapara tot aurul disponibil, spaniolii au folosit strategia lor obișnuită de a-și împărți (sau de a supune instituției *encomienda*, după cum spun ei) orașele și locuitorii acestora... și, apoi, ca întotdeauna, de a-i trata drept sclavi obișnuiți. Bărbatul care era comandantul suprem al expediției a pus mâna pe Regele întregului teritoriu și l-a ținut prizonier timp de șase sau șapte luni, cerându-i în mod cât se poate de ilicit tot mai mult aur și smaralde. Acest Rege, Bogotá, a fost atât de înspăimântat încât, din disperarea de a se elibera din ghearele călăilor săi, și-a dat consimțământul să umple o casă întreagă cu aur și să îl predea; în acest scop, și-a trimis poporul să caute aur, și acesta a adus puțin câte puțin, împreună cu multe pietre prețioase. Dar casa tot nu s-a umplut și, în cele din urmă, spaniolii au declarat că aveau să îl omoare pentru încălcarea promisiunii. Comandantul a sugerat să îi fie prezentat cazul lui, ca reprezentant al legii, și, când i-a fost prezentat, fiind înaintate acuzațiile oficiale împotriva Regelui, acesta l-a condamnat pe Rege să fie torturat dacă persista în nerespectarea înțelegerii. L-au torturat prin tehnica *strappado*,

i-au pus grăsime încinsă pe burtă, i-au pironit ambele picioare de stâlpi, cu inele metalice, și gâtul cu un alt inel și apoi, în timp ce doi bărbați îi țineau mâinile, au continuat să îi ardă tălpile picioarelor. Din când în când, comandantul trecea pe acolo și repeta că aveau să îl tortureze încet până la moarte dacă nu aducea mai mult aur, și așa au și făcut, Regele murind în cele din urmă din cauza rănilor care i-au fost pricinuite.

Strategia și instituțiile de cucerire perfecționate în Mexic au fost adoptate cu înflăcărare în tot Imperiul Spaniol. Nicăieri nu a fost realizat acest lucru cu mai multă eficiență decât în timpul cuceririi teritoriului actualului Perù de către Pizarro. După cum își începe de las Casas istorisirea:

În 1531, un alt mare nemernic a călătorit cu un număr de bărbați către regatul Perù. El a pornit cu toate intențiile de a imita strategia și tacticile camarazilor săi aventurieri din alte părți ale Lumii Noi.

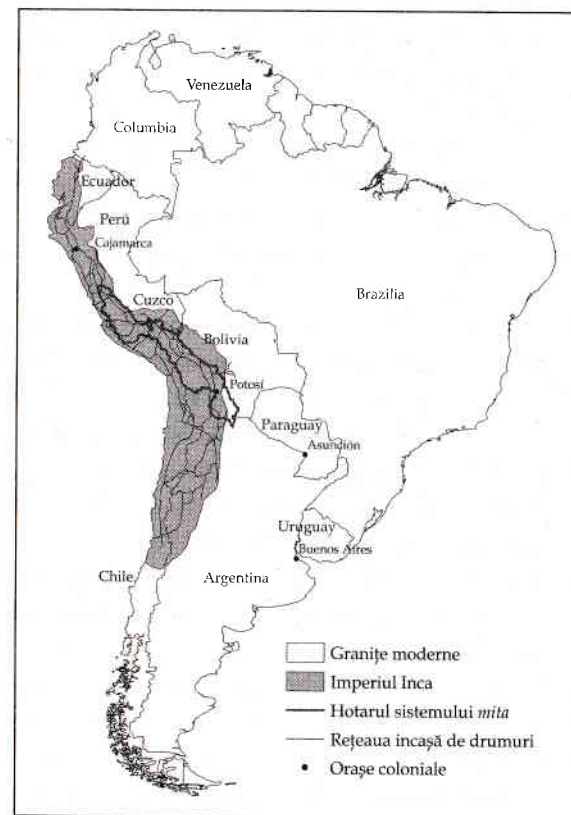
Pizarro a pornit de pe coastă, de lângă orașul peruan Tumbes și s-a îndreptat spre sud. Pe 15 noiembrie 1532, a ajuns în orașul de munte Cajamarca, unde împăratul incaș Atahualpa își ridicase tabăra împreună cu armata lui. A doua zi, Atahualpa, care tocmai își înfrânsese fratele, Huáscar, într-o luptă pentru a deveni succesorul tatălui lor decedat, Huayna Capac, a venit împreună cu suita lui în tabăra spaniolilor. Atahualpa era supărat deoarece veștile despre atrocitățile comise deja de spanioli, ca, de exemplu, profanarea unui templu al zeului soare Inti, ajunseseră până la el. Ceea ce a urmat este bine cunoscut. Spaniolii au întins o capcană și s-au folosit de ea. Au omorât gărzile și servitorii lui Atahualpa, probabil nu mai puțin de 2 000 de oameni, și l-au prins pe rege. Pentru a-și câștiga libertatea, Atahualpa a trebuit să promită că va umple o cameră cu aur și alte două camere, de aceleași dimensiuni, cu argint. A făcut acest lucru, dar spaniolii, încălcându-și promisiunile, l-au sugrumat, în iulie 1533. În luna noiembrie a

aceluiași an, spaniolii au cucerit capitala Imperiului Inca, Cuzco, unde aristocrații incași au avut parte de același tratament ca și Atahualpa, fiind închiși până aduceau aur și argint. Dacă nu satisfăceau cerințele spaniolilor, aceștia erau arși de vii. Aurul inclus în marile capodopere artistice din Cuzco, precum Templul Soarelui, a fost prădat și topit în lingouri.

După acest moment, spaniolii s-au concentrat pe populația Imperiului Inca. Ca și în Mexic, cetățenii au fost împărțiți în *encomienda*, câte una pentru fiecare conchistador care îl însoțise pe Pizarro. *Encomienda* a fost principala instituție folosită pentru controlul și organizarea muncii în perioada colonială timpurie, dar, în scurt timp, aceasta s-a confruntat cu un rival viguros. În 1545, un localnic, pe nume Diego Gualpa, căuta un altar indigen sus în Anzi, în locul unde este astăzi Bolivia. El a fost trântit la pământ de o rafală neașteptată de vânt și, în fața lui, a apărut un depozit secret de minereu de argint. Acesta făcea parte dintr-un munte mare de argint, pe care spaniolii l-au botezat El Cerro Rico, „Dealul bogat”. În jurul lui s-a format orașul Potosí care, la apogeul dezvoltării sale, în 1650, avea o populație de 160 000 de oameni, mai mult decât Lisabona sau Veneția în acea perioadă.

Spaniolii aveau nevoie de mineri – mulți mineri – pentru exploatarea argintului. Au trimis un nou vicerege, conducătorul oficial al coloniei, Francisco de Toledo, a cărui principală misiune era aceea de a rezolva problema forței de muncă. Ajungând în Perú, în 1569, de Toledo a petrecut inițial cinci ani călătorind prin împrejurimi și investigând problemele ridicate de noua sa misiune. A comandat, de asemenea, un mare recensământ al întregii populații adulte. Pentru a găsi forța de muncă necesară, de Toledo a deplasat mai întâi aproape toată populația indigenă, concentrând-o în noi orașe numite *reducciones* – literal „reduceri” –, care aveau să faciliteze exploatarea forței de muncă de către Coroana spaniolă. Apoi, a readus la viață și a adaptat o instituție incașă a muncii cunoscută sub denumirea de *mita* care, în limba incașilor, quechua, înseamnă „un folos”. În cadrul sistemului *mita*, incașii folosiseră munca forțată pentru a administra plantațiile menite să furnizeze alimente templelor, aristocrației și armatei. În schimb, elita incașă

asigura ajutor în caz de foamete și securitate. În mâinile lui de Toledo, *mita*, mai ales *mita* Potosí, avea să se transforme în organizarea cea mai complexă și mai împovărătoare a exploatarei forței de muncă din perioada colonială spaniolă. De Toledo a delimitat o zonă imensă de concentrare, care începea din mijlocul Perú-ului modern și cuprindea cea mai mare parte din Bolivia de azi. Aceasta acoperea aproape 322 000 km². În această zonă, o șep-time dintre locuitorii de sex masculin, proaspăt sosiți în aceste *reducciones*, erau obligați să muncească în minele de la Potosí.

Harta 1: Imperiul Inca, sistemul incaș de drumuri și zona minieră unde se aplica *mita*